

De Rol van Gemeenten bij de Wet Natuurbescherming (Omgevingswet) en Erftransformaties

Informatiedocument d.d. 1 mei 2025

Aanleiding

De Wet Natuurbescherming (Wnb), die per 1 januari 2017 in werking trad en inmiddels is opgegaan in de Omgevingswet, is een belangrijke wet die de bescherming van natuurgebieden en bedreigde diersoorten in Nederland regelt. De wet stelt eisen aan de bescherming van zowel de natuur zelf als het beheer van natuurgebieden. Gemeenten spelen een cruciale rol in de uitvoering van deze wet op lokaal niveau. In dit document wordt de rol van gemeenten bij het natuurbeschermingsdeel van de Omgevingswet toegelicht, evenals de taken en verantwoordelijkheden die zij hebben in dit kader, met een specifieke focus op de beëindigingsregelingen in de landbouw en de daarmee gepaard gaande erftransformaties.

Vraagstelling: Hoe verhoudt de Wet Natuurbescherming (omgevingswet) zich tot de beëindigingsregelingen en verschillende aspecten van de hieraan gerelateerde erftransformaties?

We kijken ook naar de rolverdeling tussen provincie en gemeente, de gevolgen voor een ondernemer bij de aanwezigheid van beschermde soorten, de mogelijkheden voor biodiversiteitsbevordering bij rood-voor-rood regelingen en de stimulerende rol van de gemeente hierin.

Inhoudsopgave

1. De Wet Natuurbescherming: Kader en Doelstellingen.....	2
2. Taken en Verantwoordelijkheden van Gemeenten	2
3. Voorbeelden van Gemeentelijke Rollen	3
4. Uitdagingen voor Gemeenten	3
5. Rol provincies in relatie tot de wnb?	4
6. Natuurvraagstukken in Relatie tot Beëindigingsregelingen en Erftransformaties	4
7. Conclusie.....	5

1. De Wet Natuurbescherming: Kader en Doelstellingen

De Wet Natuurbescherming, die per 1 januari 2017 in werking trad, verving de Natuurbeschermingswet 1998 en de Flora- en faunawet. De wet beoogt de bescherming van:

- Natuurmonumenten, nationale parken, en Natura 2000-gebieden.
- Inheemse plant- en diersoorten.
- Het beheer van natuurgebieden. De wet legt de basis voor het behoud van biodiversiteit en richt zich op de bescherming van zowel de natuur als de ecologische functies van het land.

1.1 Veranderingen door de Omgevingswet

De Omgevingswet, ingevoerd om versnipperde regels te bundelen, heeft de rolverdeling en procedures voor vergunningen veranderd:

- Integratie van regels: Door de Omgevingswet zijn de regels voor ruimtelijke ordening, milieu, water en natuur geïntegreerd in één wet. Dit maakt de procedure overzichtelijker voor burgers en bedrijven, omdat zij vaak één omgevingsvergunning kunnen aanvragen in plaats van meerdere vergunningen voor hetzelfde project.
- Verschuiving van bevoegdheden: Sommige bevoegdheden zijn verplaatst naar gemeenten, waardoor zij meer regie hebben over lokale natuurzaken. Gemeenten krijgen bijvoorbeeld meer vrijheid om omgevingsplannen op te stellen die natuur en ruimtelijke ontwikkelingen combineren.
- Snellere procedures: De Omgevingswet beoogt snellere besluitvorming door eenvoudigere aanvraagprocedures. Dit moet ervoor zorgen dat natuurregels gemakkelijker worden meegenomen in bouw- en ontwikkelingsplannen zonder lange wachttijden.
- Afstemming en samenwerking: Er is meer aandacht voor de samenwerking tussen overheden en met inwoners. Het beleid en de regelgeving moeten zoveel mogelijk afgestemd zijn om natuurwaarden effectief te beschermen terwijl er ruimte blijft voor ontwikkeling.
- De Omgevingswet heeft de aanpak van natuurbeleid dus meer geïntegreerd gemaakt en gemeenten meer zeggenschap gegeven, maar provincies blijven de eindverantwoordelijken voor natuurbescherming op regionale schaal.

2. Taken en Verantwoordelijkheden van Gemeenten

Gemeenten hebben diverse taken en verantwoordelijkheden die voortvloeien uit de Wet Natuurbescherming. Hieronder worden de belangrijkste toegelicht:

2.1. Ruimtelijke Ordening en Omgevingsplan

Gemeenten moeten bij het opstellen en wijzigen van het omgevingsplan rekening houden met de beschermde natuurwaarden in hun gebied. Dit houdt in dat natuurgebieden, die onder de Wet Natuurbescherming vallen, niet mogen worden aangetast of verstoord door bijvoorbeeld nieuwbouwprojecten of infrastructuurwerken. De gemeente moet ervoor zorgen dat bij ruimtelijke ontwikkelingen de natuur niet wordt geschaad.

2.2. Vergunningverlening

Bij bepaalde activiteiten in de buurt van natuurgebieden of bij het verstoren van beschermde diersoorten of habitats is een vergunning vereist op basis van de Wet Natuurbescherming. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het verlenen van deze vergunningen op lokaal niveau. Voorbeelden van activiteiten waarvoor een vergunning nodig kan zijn:

- Het kappen van bomen in beschermde natuurgebieden.

- Het verstoren van nesten of leefgebieden van beschermde diersoorten (zoals vleermuizen of bepaalde vogelsoorten).
- Het uitvoeren van werkzaamheden in Natura 2000-gebieden.

2.3. Toezicht en handhaving

Gemeenten hebben ook de taak om toezicht te houden op de naleving van de Wet Natuurbescherming. Dit betekent dat gemeenten actief moeten toezien op activiteiten die schadelijk kunnen zijn voor de natuur, zoals illegale ontbossing of verstoring van beschermde diersoorten. Indien nodig, kan de gemeente handhavend optreden, bijvoorbeeld door boetes op te leggen of overtreders te dwingen activiteiten te stoppen.

2.4. Beheer van Natuurgebieden

Gemeenten kunnen betrokken zijn bij het beheer van natuurgebieden, vooral wanneer deze gebieden lokaal van belang zijn. In sommige gevallen kunnen gemeenten samen met andere overheden en organisaties natuurbeheerplannen opstellen en uitvoeren. Dit kan bijvoorbeeld gaan om het behoud van natuurwaarden in gemeentelijke natuurgebieden of het beheer van landschappen die bescherming vereisen onder de Wet Natuurbescherming.

2.5. Samenwerking met Andere Partijen

Gemeenten werken vaak samen met provincies, waterschappen, natuurorganisaties, en andere stakeholders bij de uitvoering van de Wet Natuurbescherming. Dit kan bijvoorbeeld betrekking hebben op het realiseren van verbindingzones voor natuur of het nemen van maatregelen om het leefgebied van bepaalde diersoorten te verbeteren. Provincies hebben ook een belangrijke coördinerende rol, maar gemeenten spelen een cruciale rol in de uitvoering van lokale maatregelen.

3. Voorbeelden van Gemeentelijke Rollen

Hier volgen enkele concrete voorbeelden van hoe gemeenten de Wet Natuurbescherming kunnen uitvoeren:

- Beheer van gemeentelijke natuurreservaten: Een gemeente kan een beschermd natuurgebied beheren en daarin maatregelen nemen om de biodiversiteit te waarborgen, bijvoorbeeld door inheemse flora en fauna te beschermen.
- Vergunningen voor bouwprojecten: Bij een bouwproject in een natuurgebied kan de gemeente nagaan of er beschermde diersoorten of habitats in de omgeving aanwezig zijn. Als dat het geval is, kan een vergunning vereist zijn of kunnen er aanvullende maatregelen worden opgelegd om schade aan de natuur te voorkomen.
- Natuurcompensatie: Wanneer er schade aan de natuur wordt veroorzaakt door gemeentelijke projecten, kan de gemeente verplicht zijn om natuurcompensatie te treffen, bijvoorbeeld door elders natuur aan te leggen of bestaande natuur te versterken.

4. Uitdagingen voor Gemeenten

Hoewel gemeenten een belangrijke rol spelen bij de uitvoering van de Wet Natuurbescherming, zijn er ook verschillende uitdagingen:

- Verhouding met andere belangen: Gemeenten moeten een balans vinden tussen het beschermen van de natuur en het faciliteren van economische en ruimtelijke ontwikkelingen. Dit kan leiden tot spanningen tussen natuurbescherming en andere gemeentelijke doelstellingen zoals woningbouw of infrastructuur.

- Complexiteit van wet- en regelgeving: De Wet Natuurbescherming is complex, en het kan lastig zijn om te zorgen voor een goede uitvoering. Gemeenten hebben soms beperkte expertise en capaciteit om de wet volledig na te leven, vooral in gevallen waarbij gedetailleerde kennis van specifieke diersoorten of natuurwaarden vereist is.
- Beperkte middelen: Het beheer en de handhaving van natuurgebieden kunnen kostbaar en tijdrovend zijn. Gemeenten moeten vaak samenwerken met andere overheden en organisaties om voldoende middelen en expertise te mobiliseren.

5. Rol provincies in relatie tot de wnb?

Natuurbeheer en bescherming: Provincies zijn de hoofdverantwoordelijken voor natuurbeleid. Ze bepalen waar natuurgebieden worden beschermd en beheerd en hebben de regie over Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland.

Soortenbescherming: Provincies zijn verantwoordelijk voor de bescherming van planten- en diersoorten en voor het verlenen van ontheffingen wanneer activiteiten een negatieve invloed kunnen hebben op beschermde soorten.

Subsidieregelingen: Provincies verstrekken subsidies aan organisaties en particulieren voor natuurbeheer en biodiversiteit, zoals subsidies voor landschapsbeheer en agrarisch natuurbeheer.

Wat doen de verschillende provincies?

- **Limburg:** Deze provincie focust op het behoud en herstel van natuurlijke ecosystemen, waaronder regels voor schadelijke en niet-inheemse soorten. Ook werken ze via het Omgevingsloket om vergunningen eenvoudiger en digitaal toegankelijk te maken voor burgers en bedrijven die invloed willen uitoefenen op de natuur- [Provincie Limburg](#)
- **Noord-Brabant:** Hier worden aanvullende regels opgesteld in de Omgevingsverordening van de provincie, die verder gaan dan de landelijke regels. Noord-Brabant zet vooral in op herstel van bodem- en waterkwaliteit om kwetsbare flora en fauna te ondersteunen en reguleert actief activiteiten die een vergunning vereisen- [Brabant](#)
- **Zeeland:** De provincie Zeeland legt de nadruk op de bescherming en ontwikkeling van Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Zeeland, dat natuurgebieden verbindt om de biodiversiteit te versterken. Zeeland voert ook herstelmaatregelen uit in natuurgebieden waar de kwaliteit is afgenomen, om zo bedreigde soorten te beschermen- [Zeeland](#)
- **Gelderland:** Gelderland hanteert strenge natuurregels voor activiteiten die de natuur kunnen beïnvloeden, zoals bedrijfsuitbreidingen. De provincie heeft een 'groene ontwikkelingszone' rond natuurgebieden om ecologische verbindingen te waarborgen. Hier zijn vergunningen of zelfs compensatiemaatregelen vereist bij ingrepen die de natuur kunnen aantasten - [Provincie Gelderland](#)

6. Natuurvraagstukken in Relatie tot Beëindigingsregelingen en Erftransformaties

De Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv) en de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties...source (Lbv-plus) zijn regelingen van de Rijksoverheid die veehouders stimuleren om hun bedrijf te beëindigen, wat vaak leidt tot sloop van stallen en andere gebouwen. Deze regelingen hebben directe raakvlakken met de Wet Natuurbescherming (nu Omgevingswet) en brengen specifieke natuurvraagstukken met zich mee.

6.1. Rolverdeling bij de Flora- en Fauna Quick Scan

Bij de verplichte sloop van stallen in het kader van de beëindigingsregelingen is een flora- en fauna quick scan vaak de eerste stap om te onderzoeken of er beschermde soorten aanwezig zijn. De rolverdeling hierbij is als volgt:

- De **ondernemer** (veehouder) is doorgaans verantwoordelijk voor het initiëren en financieren van de quick scan.

- De **gemeente** speelt een cruciale rol bij het beoordelen van de sloopmelding of de aanvraag voor een omgevingsvergunning voor de sloop. Zij kunnen eisen dat een quick scan wordt uitgevoerd en beoordelen het ingediende rapport om te waarborgen dat aan de Omgevingswet wordt voldaan. De gemeente kan bij twijfel of bij de mogelijke aanwezigheid van beschermde soorten de **provincie** inschakelen.
- De **provincie** is het bevoegd gezag voor de bescherming van soorten onder de Omgevingswet. Als de quick scan de mogelijke aanwezigheid van beschermde soorten aantoont, kan de ondernemer verplicht worden om bij de provincie een omgevingsvergunning voor flora- en fauna-activiteiten aan te vragen.

6.2. Gevolgen van Beschermde Soorten bij Sloop

Als tijdens de quick scan of de sloop beschermde soorten worden gevonden, moet de ondernemer de werkzaamheden direct stoppen en de vondst melden bij de gemeente. De gemeente zal de Omgevingsdienst informeren als het om beschermde soorten gaat. Vervolgens is vaak een gedetailleerd ecologisch onderzoek nodig. De ondernemer moet dan mogelijk een omgevingsvergunning voor flora- en fauna-activiteiten bij de provincie aanvragen om de sloop legaal voort te zetten, waarbij mitigerende en compenserende maatregelen kunnen worden opgelegd. Het niet naleven van de zorgplicht, die inhoudt dat iedereen voldoende zorg moet dragen voor de natuur, kan leiden tot handhaving en boetes. Dit betekent dat zelfs bij een verplichte sloop in het kader van een beëindigingsregeling, de ondernemer verantwoordelijk is voor het naleven van de Omgevingswet en de mogelijke gevolgen van de aanwezigheid van beschermde soorten.

6.3. Biodiversiteit bij Rood-voor-Rood Regelingen

Ondernemers die via een rood-voor-rood regeling woningen op het erf bouwen na sloop van de stallen, hebben diverse mogelijkheden om bij te dragen aan de biodiversiteit. De rood-voor-rood regeling is een instrument dat de sloop van landschapsontsierende agrarische gebouwen in het buitengebied mogelijk maakt in ruil voor de bouw van een nieuwe woning. Bij de bouw van de nieuwe woning kan de ondernemer de biodiversiteit verhogen door bijvoorbeeld inheemse beplanting te gebruiken, waterelementen aan te leggen, nestgelegenheid voor dieren te creëren, waterdoorlatende materialen te gebruiken, groene daken of gevels te realiseren, heggen en bufferzones aan te planten en lichtvervuiling te minimaliseren. Vaak stellen gemeenten in het kader van de rood-voor-rood regeling eisen aan de ruimtelijke kwaliteit, wat ook biodiversiteitsmaatregelen kan omvatten.

6.4. Stimuleren van Biodiversiteit door Gemeenten

Gemeenten kunnen er op aansturen dat bij erftransformaties in het kader van de rood-voor-rood regeling de best passende maatregelen voor biodiversiteit worden genomen. Dit kan door biodiversiteitsdoelstellingen op te nemen in ruimtelijke plannen en omgevingsplannen, het stellen van biodiversiteitsgerichte vergunningsvoorwaarden, het ontwikkelen van lokale biodiversiteitsactieplannen, het verstrekken van informatie en voorlichting aan ondernemers het faciliteren van samenwerking met natuurorganisaties, het implementeren van lokale stimuleringsprogramma's (zoals subsidies) en het promoten van natuurinclusief bouwen. Door deze instrumenten in te zetten, kunnen gemeenten ervoor zorgen dat erftransformaties niet alleen bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit, maar ook aan het versterken van de lokale biodiversiteit.

7. Conclusie

Gemeenten vervullen een essentiële rol in de uitvoering van de Wet Natuurbescherming, zowel in algemene zin als specifiek bij de beëindiging van agrarische bedrijven en de daaropvolgende erftransformaties. Door proactief te handelen, duidelijke richtlijnen te geven en samen te werken

met ondernemers en andere overheden, kunnen gemeenten bijdragen aan het behoud en de versterking van de biodiversiteit in het landelijk gebied. De uitdagingen zijn divers, maar met de juiste kennis en instrumenten kunnen gemeenten een belangrijke positieve impact realiseren.

Tabel: Rol Verdeling in Flora- en Fauna Quick Scan Tijdens Stal Sloop

Fase van Proces	Actor	Belangrijkste Verantwoordelijkheden
Initiëren	Ondernemer	Opdracht geven voor de quick scan
Uitvoeren	Adviesbureau	Uitvoeren bureau- en veldonderzoek
Indienen	Ondernemer	Indienen rapport bij de gemeente
Beoordelen	Gemeente	Beoordelen volledigheid en inhoud
Opvolging	Gemeente/Provincie	Beslissen over vervolgonderzoek, vergunningen
Toezicht	Gemeente/Provincie	Toezen op naleving Omgevingswet (voorheen Wet natuurbescherming)

Tabel: Juridische en Praktische Gevolgen van de Ontdekking van Beschermde Soorten Tijdens Sloop

Actie bij Ontdekking	Mogelijke Gevolgen voor Ondernemer	Rol Gemeente	Rol Provincie
Werk stopzetten	Projectvertraging	Adviseren	Informereren
Melden	Onderzoekskosten	Begeleiden	Bevoegd gezag
Onderzoek	Vergunningsplicht	Controleren	Vergunningverlening
Vergunning aanvragen	Mitigerende maatregelen	Monitoren	Handhaving
Maatregelen treffen	Compensatieverplichting		

Tabel: Concrete Maatregelen voor Biodiversiteitsverhoging in "Rood voor Rood" Regelingen

Maatregel	Beschrijving	Ecologische Voordelen	Potentiële Implementatie
Inheemse Bepanting	Aanplanten van lokale boom-, struik- en bloemsoorten.	Habitat en voedsel voor insecten, vogels en kleine zoogdieren.	Tuinen, erven, langs paden.
Waterelementen	Aanleggen van vijvers, regentuinen, vogelbaden.	Waterbron en broedplaats voor amfibieën, insecten en vogels.	Tuinen, erven.
Nestgelegenheid	Installeren van vogelhuisjes, vleermuiskasten, insectenhôtels.	Bieden van schuilplaatsen en broedgelegenheid.	Aan gebouwen, in bomen.
Waterdoorlatende Materialen	Gebruik van grind, schelpen, waterdoorlatende stenen voor bestrating.	Vermindert afvoer, bevordert infiltratie, goed voor bodemleven.	Opritten, paden, terrassen.
Groene Daken/Gevels	Begroeien van daken en/of gevels met planten.	Extra habitat, isolatie, luchtzuivering, waterretentie.	Daken, gevels van gebouwen.
Heggen en Bufferzones	Aanplanten van heggen langs grenzen en creëren van vegetatieve bufferzones rond natuurlijke elementen.	Corridors voor wildlife, beschutting, voedselbronnen.	Perceelgrenzen, rondom bosjes/water.
Minimaliseren Lichtpollutie	Gebruik van naar beneden gerichte, gedimde buitenverlichting.	Beschermt nachttactieve dieren, voorkomt verstoring van ecosystemen.	Buitenverlichting rondom woningen.

Tabel: Gemeentelijke Strategieën en Beleidsinstrumenten om Biodiversiteit te Stimuleren bij Landtransformaties.

Strategie/Beleidsinstrument	Beschrijving
Integratie van Biodiversiteit in Ruimtelijke Ordening	Opnemen van biodiversiteitsdoelstellingen in ruimtelijke plannen en het omgevingsplan.
Stellen van Biodiversiteitsgerichte Vergunningsvoorwaarden	Opnemen van specifieke voorwaarden in vergunningen voor sloop en bouw.
Ontwikkelen van Lokale Biodiversiteitsactieplannen	Opstellen van uitgebreide plannen met concrete acties voor biodiversiteit.
Verstrekken van Informatie, Educatie en Voorlichting	Bewustwording vergroten door middel van workshops, online bronnen en campagnes.
Faciliteren van Samenwerking en Partnerschappen	Samenwerking bevorderen tussen verschillende belanghebbenden.
Implementeren van Lokale Stimuleringsprogramma's	Aanbieden van subsidies of andere voordelen voor biodiversiteitsmaatregelen.
Toepassen van Principes van "Natuurinclusief Bouwen"	Promoten en implementeren van bouwen met de natuur in gedachten.

8. Bronnen en handige links

1. Omgevingsvergunning flora- en fauna-activiteiten | RVO.nl, geopend op april 1, 2025, <https://www.rvo.nl/onderwerpen/buiten-werken/omgevingsvergunning-flora-en-fauna>
2. (Ver)bouwen, slopen en natuur - Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, geopend op april 1, 2025, <https://www.ozhz.nl/themas/bouw/verbouwen-slopen-en-natuur/>
3. QuickScan flora en fauna, geopend op april 1, 2025, <https://heusden.bestuurlijkeinformatie.nl/Document/View/1529f719-48b7-4688-ba56-9864ec1d6508>
4. Flora- en fauna-activiteit (Soortenbescherming) | Fryslan - Provincie Fryslân, geopend op april 1, 2025, <https://www.fryslan.frl/soorten>
5. Vergunning beschermde soorten - Provincie Gelderland, geopend op april 1, 2025, <https://www.gelderland.nl/vergunningen/vergunning-beschermde-soorten>
6. Ontheffing Omgevingswet - BioEcologie Flora en Fauna, geopend op april 1, 2025, <https://www.bioecologie.nl/ontheffing-wet-natuurbescherming/>
7. Maatregelen catalogus beschermde soorten bij na-isolatie en renovatie van gebouwen - Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, geopend op april 1, 2025, <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2024-05/Reikwijdtedocument-bijlage%202-Maatregelencatalogus-beschermde-soorten-%28D%29.pdf>
8. Natuurtoets en mitigatie- en compensatieplan ZAD - Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, geopend op april 1, 2025, <https://www.rvo.nl/files/file/2022-11/Natuurtoets-en-mitigatieplan-Zuidasdok.pdf>

9. Natuurinclusief bouwen en verbouwen - Milieu Centraal, geopend op april 1, 2025, <https://www.milieucentraal.nl/huis-en-tuin/verbouwen/natuurinclusief-bouwen-en-verbouwen/>
10. Beleid vrijkomende agrarische bebouwing - Lokale wet- en regelgeving - Overheid.nl, geopend op april 1, 2025, <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR638437/1>
11. Beleid voor natuur en biodiversiteit - Rijksoverheid, geopend op april 1, 2025, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/beleid-voor-natuur-en-biodiversiteit>
12. Beleid natuurinclusief bouwen en inrichten voor gemeenten - provincie Utrecht, geopend op april 1, 2025, <https://www.provincie-utrecht.nl/sites/default/files/2025-01/Handreiking%20Natuurinclusief%20toetsingskader%20voor%20gemeenten%20-%20Provincie%20Utrecht%20-%20V1%20def.pdf>
13. Landschapsversterking en Rood voor Rood regeling bij Eelerwoude, geopend op april 1, 2025, <https://eelerwoude.nl/kennis-en-kunde/rood-voor-rood/>
14. Biodiversiteit bij gemeenten - Deltaplan Biodiversiteitsherstel, geopend op april 1, 2025, https://www.samenvoorbiodiversiteit.nl/updates/2023/02-februari/powerpoints-congres/rapport_biodiversiteitbijgemeenten_28022023.pdf
15. Bescherming van biodiversiteit in Nederland | Natuur en biodiversiteit | Rijksoverheid.nl, geopend op april 1, 2025, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/bescherming-biodiversiteit-nederland>
16. Onderzoek naar biodiversiteit - Gemeente Hardenberg, geopend op april 1, 2025, <https://www.hardenberg.nl/kleurtgroen/wat-doet-de-gemeente/onderzoek-naar-biodiversiteit>
17. Wanneer kom ik in aanmerking voor subsidie voor natuurbeheer? | Rijksoverheid.nl, geopend op april 1, 2025, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/vraag-en-antwoord/wanneer-kom-ik-in-aanmerking-voor-subsidie-voor-natuurbeheer>
18. Herstellen en versterken van biodiversiteit | RVO.nl, geopend op april 1, 2025, <https://www.rvo.nl/onderwerpen/biodiversiteit>
19. Duurzaam bouwen en verbouwen | Rijksoverheid.nl, geopend op april 1, 2025, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/duurzaam-bouwen-en-verbouwen/duurzaam-bouwen>
20. Natuurinclusieve (woning)bouw en Gebiedsontwikkeling - Provincie Zuid-Holland, geopend op april 1, 2025, <https://www.zuid-holland.nl/publish/besluitenattachments/handreiking-natuurinclusieve-woningbouw-en-gebiedsontwikkeling/natuurinclusieve-woning-bouw-en-gebiedsontwikkeling.pdf>
21. Natuurinclusief bouwen - provincie Utrecht, geopend op april 1, 2025, <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/natuur/biodiversiteit-stad-en-dorpbisd/natuurinclusief-bouwen>